

Budavári Zita

Az örökbefogadás gyakorlati gondjai és lehetőségei a Bölcső Alapítvány tevékenységének tükrében

1. A Bölcső Alapítvány létrejötte

1994 februárjának első hetében öt megölt újszülöttről tudósított a média. Két holttestet Budapesten, kettőt Miskolcon és környékén találtak, az ötödik csecsemő Győrben vagy a város környékén született. Emlékezetem szerint a legutolsó esetben nem várt baba az ötödik gyermek lehetett volna a családban, és a szülésbe az anya is belehalt.

Ez volt az a pont számomra, ami után már – magam is örökbe fogadó anyaként – nem maradhattam nyugton. Úgy éreztem, ha ezek az anyák időben bármilyen segítő szalmaszálakat kaphattak volna, akkor talán életben maradhattak volna azok a kis újszülöttek, akiket szüleik nem terveztek, nem vártak, nem akartak.

Félhettek a környezet negatív reaklásától, a szűkebb-tágabb család megbélyegzésétől, és talán velem – egy idegennel – szívesebben megosztották volna titkukat. Ez a feltételezés vezérelt és jutatta eszembe a középkori firenzei forgóajtót, ahova az anyák névtelenül betehették kisbabájukat, akiket nem vállalhattak bármilyen okból.

Laikusként – messze a gyermekvédelemtől – úgy gondoltam, ha leteszik az ajtó elé az újszülöttet, akkor arról én gondoskodhatok, hiszen a segítség elmulasztása önmagában is büntetendő. Nem gondolkodtam tovább, hisz csak az életmentés volt a célom, nem mértem fel, hogy ennek kivitelezése milyen összetett, bonyolult és szinte megoldhatatlan feladat adminisztrációs szemszögből is.

Nem gondoltam, hogy mindehhez alapítványt kell majd létrehozni, és bár négy évvel a rendszerváltás után már jó pár civil szervezet létrejöhetett, teljesen járatlan voltam ebben a körben. Lépésről lépésre haladtam, nagyon lassan, hiszen a környezetem sem vette komolyan életmentő szándékomat, de elszántságomat, laikus mivoltomat látva azért mindenki próbált támogatni az elkép-

zelésemben. Az akkori városi rendőrkapitánytól kezdve az ügyvédbarátunkon át a szekszárdi szülészeti akkori főorvosa, a GYIVI igazgatója, a csecsemőintézet főorvosa, az evangélikus lelkész és nem utolsósorban férjem segített, aki elsőként mondta ki, ehhez egy alapítványt kell létrehoznom. A legtöbb segítséget dr. Cseres Judittól, a BRFK bűnmegelőzési főosztályának pszichológusától, a magyarországi csecsemőgyilkosságokat feldolgozó számos tanulmány szerzőjétől kaptam.

Már nem emlékszem, milyen sorrendben haladtam, hisz azt sem tudtam, mi ennek a hivatalos menete, de összeállt az első kuratórium, elkészült az alapító okirat, végre kaphattunk bankszámlaszámot, majd adószámot, és beadhattuk a szekszárdi bíróságra a kérelmet.

Közben eltelt egy év, és a felderített újszülött holttestek száma valahol 20-30 között mozgott 1994-ben.

1995. április 11-én a Tolna Megyei Bíróság nyilvántartásba vette a Bölcső Alapítványt, majd május 2-án jogerősítette azt. Kezemben egy hivatalos papírral, telefon nélkül, a közel 4 éves örökbe fogadott kislánnyal és a fotós műtermemmel nem volt egyszerű civilként betoppanni a gyermekvédelem falai közé.

Hatalmas volt a megütközés, sokszor az ellenállás, nem ritkán a támadás is. Szerencsére a média is felkapta a fejét: „ki ez az örült, aki bármit is akar tenni a csecsemőgyilkosságok ellen?”.

Így, mire az első televíziós beszélgetések elindulhattak volna, az akkori Pannon GSM szekszárdi viszonteladója felajánlott egy mobiltelefont, aminek számát kiválaszthattam a megadott lehetőségek közül. Így lett 19 évvel ezelőtt a telefonszámom 44 35 66, ami viszonylag könnyen megjegyezhető volt a pár perces televízióadást nézőnek is.

A legelső szekszárdi televíziós beszélgetést látva 1995. június 19-én jelentkezett a műtermi vezetékes telefonon elsőként az a fiatal lány, aki nagymamájával kettesben élt annak 11 ezer forintos nyugdíjából. A szülés októberre volt várható.

Majd júliusban – nyaralás közben – már az új mobilszámon hívott az a budapesti férjzett nő, aki elsőként szült a Bölcső segítségével augusztus 18-án, a szekszárdi kórházban. A válófélben lévő nő egyedül – átmenetileg állás nélkül – nem tudta vállalni meglévő két gyermeke mellé a harmadikat is.

A szülészet főorvosa és a személyzet is nagyon tapintatos volt az anyával, napokig még az iratait sem kérték el, sőt a túlsúlyos, magas vérnyomással küzdő nőt addig ki sem engedték a kórházból, amíg megnyugtatóan nem hozták helyre a császármetszés után.

Ez alatt a közel két hét alatt próbáltam segítséget kérni az akkori Közigazgatási Hivatal gyámhivatalának vezetőjétől, aki segítség helyett inkább kétségbe ejtett, mikor ott álltam egy újszülöttel, akinek sorsa rendezését nem vállalta a GYIVI sem... Végül, nagy nehezen – az egyébként rokonsági kapcsolatokra alkalmazott – nyílt örökbefogadási eljárással 1995. augusztus 30-án mehetett haza új családjába az első „bölcsős” baba.

2. A Bölcső eredményei

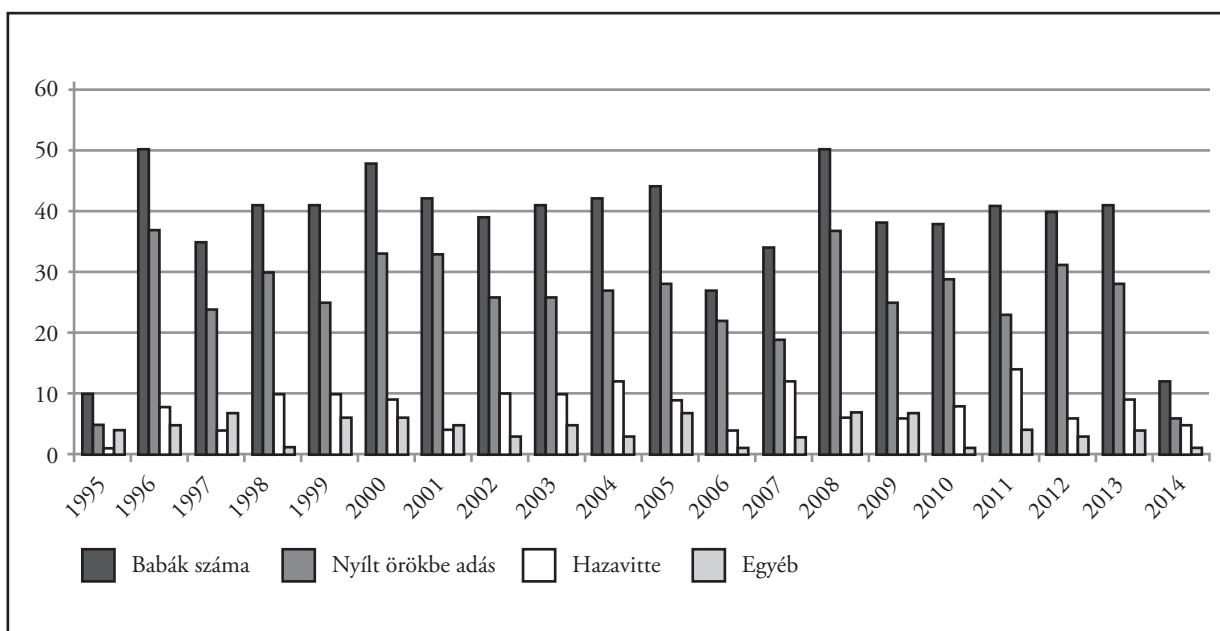
Azóta közel 1190 krízishelyzetben lévő várandós kérte segítségünket az elmúlt 19 év alatt. Soknak a várandósság hetei, hónapjai alatt rendeződött a helyzete, és mégis hazavihette a nem tervezett újszülöttet; de voltak olyanok is, akik nem akartak találkozni a leendő örökbe fogadókkal; az utóbbi években pedig nem ritkán fordult elő, hogy a lemondó anya anyagi ellenszolgáltatást szeretett volna kapni, amihez természetesen nem asszisztálunk. Így „csak” közel 760-an szültek a Bölcső közreműködésével, a legkülönbözőbb korú lányok és asszonyok, korosztály tekintetében a 13 éves diáklánytól a 48 éves tanárnőig bezárólag.

Nagyban segítette munkánk hatékonyságát, hogy 1997. december elején minisztériumi támogatással megvalósíthattuk Szekszárdon az első kis létszámú anyaotthonunkat, ahol növekvő pocakjukkal elbújhattak lakókörnyezetük elől a krízishelyzetben lévő anyák.

Annak ellenére, hogy 1996-ban létrejött közel hasonló céllal az Alfa Szövetség, majd 2000-ben a Szövetségből kiválva a Gólyahír Egyesület, majd azt követően még 3-4 civil szervezet, a Bölcsőnél jelentkezők száma elég nagy állandóságot mutatott ez évig. (1. ábra)

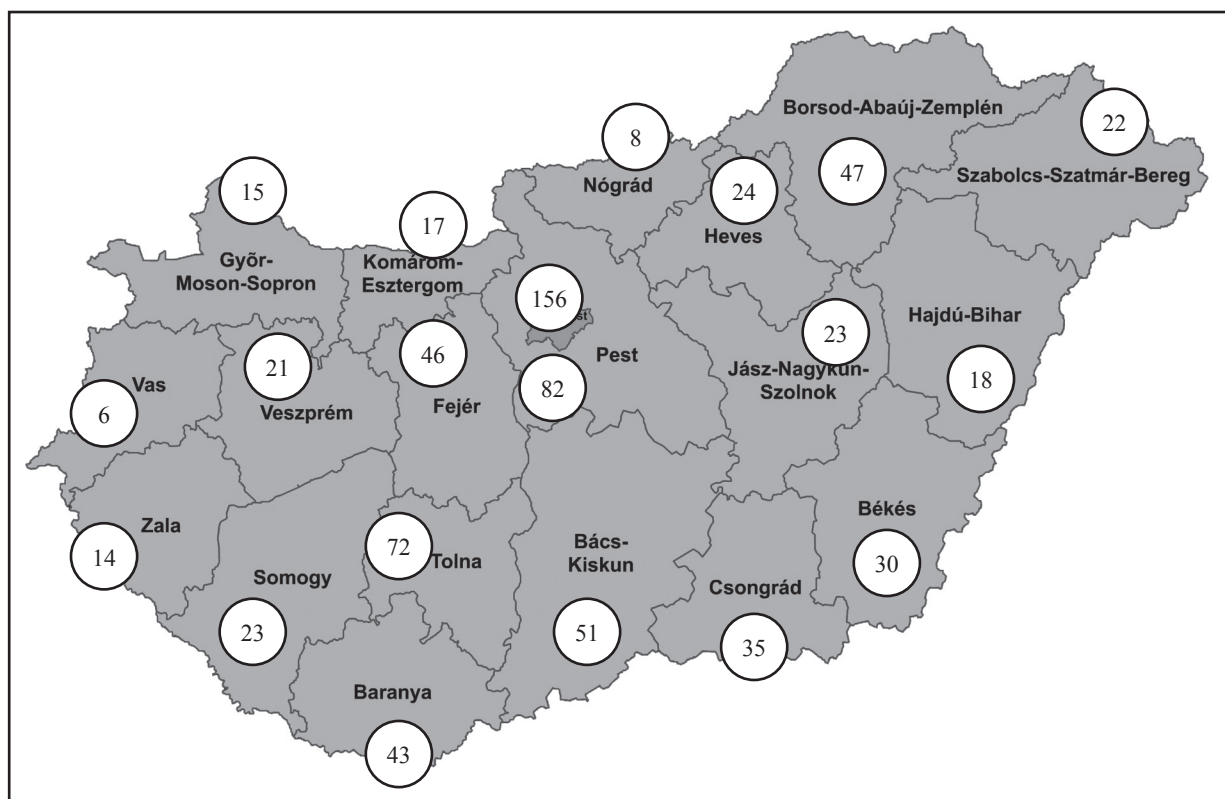
1. ábra

A Bölcső Alapítvány segítségével történt szülések évenkénti bontásban

2. ábra

A Bölcső Alapítvány segítségével szülők megyénként

A diagramban a *nyílt örökbefogadás* és *hazavitte* kategória mellett az *egyéb* rovat tartalmazza azoknak a megszületett babáknak számát, akik vagy titkos örökbefogadással kerültek új családba, vagy akiket más úton – a Bölcső Alapítvány megkerülésével – adtak örökbe, esetleg a szülőanya kérésére átmenetileg intézetbe kerültek.

A diagram kutatandó összefüggése azonban az, hogy miért mutat olyan hullámvázst a nyílt örökbe adások és a hazavittelek aránya. Előzményként szükséges a Bölcsőnél kialakult gyakorlat ismertetése. Az elmúlt csaknem 20 év tapasztalata szerint a nálunk jelentkező anyák minden esetben nagy elszántságot tanúsítottak a lemondást illetően, a szülést követően azonban az esetek 25-30%-ánál 180 fokos fordulatot vettek az események.

Emiatt alakult ki az a gyakorlat, hogy szülés előtt nem értesítettünk örökbe fogadni szándékozó házaspárokat, mert úgy éreztük, az a lemondani készülő biológiai család számára kimondva-kimondatlanul pressziót jelentene. Így a várandósság alatt csak a Bölcső segítette őket, kontrollra kísérve, ingyenes lakhatási lehetőséget

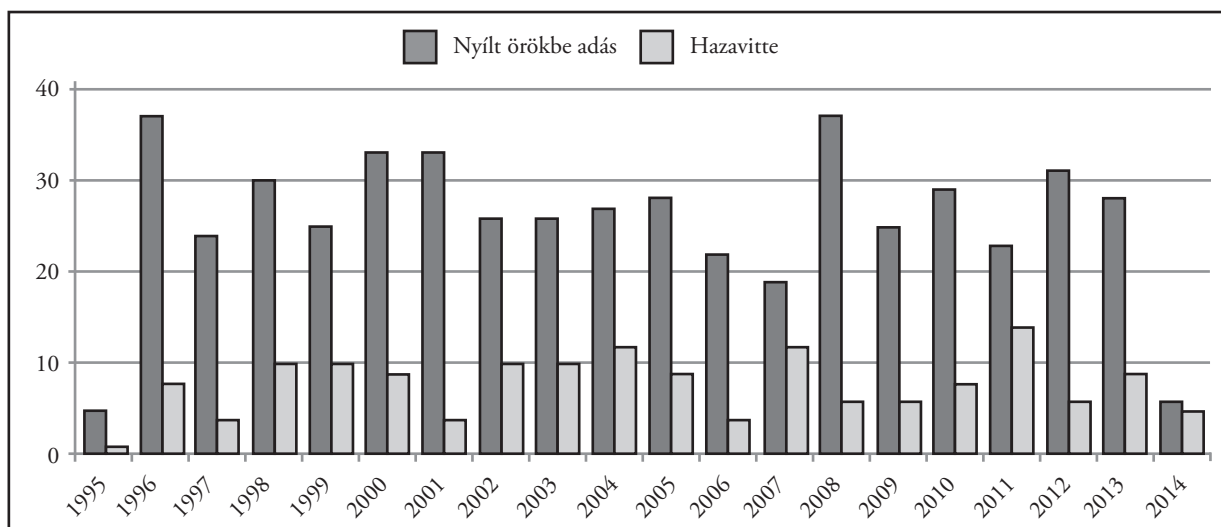
biztosítva, szolgáltatva a telefonhasználatot, sok esetben ingyenes étellemezést, közlekedést.

Szülés után mindenkinek volt és van lehetősége újra átgondolni a helyzetet, a kórházból hazamehetett átbeszélni a szűkebb családdal, vagy a „bölcsős” lakásban maradhatott, ha éppen nem akart hazautazni a helyzet újbóli átgondolásának időszakában. Szinte bármennyi gondolkodási időt kérhetett és kapott, a túlápolás kórházi költségét az alapítvány kompenzálta a szekszárdi kórház részére, többnyire a szülészeti osztály részére ajándékozott orvosi műszerekkel. A közel 760 szülésből ugyanis több mint 450 baba a szekszárdi kórházban született, mivel helyi lakosként ott indíthattam „útjára” a Bölcső Alapítványt. A média segítségével azonban a jelentkező anyák számára ismertté tette, hogy távoli országrészekből is érkezhettek – először a szekszárdi, majd 2005-től a budapesti – anyaotthonunkba krízisterhesek.

A fenti térkép tanúsítja, milyen nagy szórást mutatnak az egyes megyék a nálunk szült, nehéz helyzetbe került terhes anyák számában. Szembetűnő a nyugati és a keleti országrész számarányának különbsége, de további vizsgálódás

3. ábra

A Bölcső Alapítványnál született babák örökbe adásának és hazavitelének aránya

1. táblázat

A Bölcső Alapítványnál született babák havi bontásban

Évek	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Január		3	4	4	3	4	5	3	4	4	2	1	2	1	5	7	6	8	2	4
Február		5	4	2	4	3	2	3	4	4	1	1	3	3	2	3	2	7	3	2
Március		3	1	4	5	2	2	6	6	6	6	4	0	4	3	3	4	1	3	0
Április		5	1	5	4	2	5	2	1	1	4	6	2	7	4	2	1	2	5	3
Május		8	4	8	5	3	5	3	0	0	4	5	7	4	1	3	1	1	5	1
Június		3	3	4	2	4	3	2	6	6	5	2	4	8	5	4	4	4	2	2
Július		7	6	4	4	3	3	3	4	4	6	1	2	3	1	1	3	5	2	
Augusztus	2	5	1	2	3	9	6	6	2	2	2	2	2	5	3	5	0	2	6	
Szeptember	1	2	3	3	4	6	5	4	3	3	5	0	4	2	0	2	10	1	3	
Október	2	5	1	1	3	7	2	1	2	2	4	2	2	10	4	1	2	2	4	
November	2	2	4	1	2	2	2	5	5	5	3	3	2	1	5	2	3	3	0	
December	3	2	3	3	2	3	2	1	4	4	2	0	4	2	5	5	5	4	6	
Összesen	10	50	35	41	41	48	42	39	41	41	44	27	34	50	38	38	41	40	41	12

szükséges például Nógrád és Vas megye alacsony jelentkezési számának indoklására. (2. ábra)

A gyermekükről lemondó krízisterhesek és a Bölcső Alapítvány szülés előtti és szülés utáni viszonya, eljárás módja az 1995-ös alapítás óta állandó, mégis rendkívül ingadozó a lemondó anyák meggyőződési aránya. Néha hetekig nem történik örökbe adás, mert – a Bölcső Alapítvány által is támogatottan – az anyák a családdal is egyeztetve mégis hazaviszik a korábban örökbe adni kívánt babájukat.

Például idén, 2014-ben csaknem egyensúlyban van az örökbefogadás és a szülői hazavitel aránya. Az okok feltárása további kutatások révén történhet. (3. ábra)

A következő táblázat mutatja, hogy bár eléggé egyenletes a szülések száma az egyes hónapokat illetően, mégis az év első felére eső születések száma csaknem negyvennel magasabb, mint a második felében. Az év végi alacsonyabb számok nagyobb arányban a nyári és kora őszi időszakban történt teherbe eséseket feltételeznek. (1. táblázat)

3. Az örökbefogadás jogi háttérének változásai

Az induláskor, amikor a Bölcső Alapítvány létrejött, a családi jogállás megváltoztatása büntetendő cselekménynek számított, és bár a Tolna Megyei Bíróság '95-ben elfogadta az alapítvány alapító okiratának kitételét: „részvétel a megszületett gyermek sorsának rendezésében”, ez mégiscsak a családi jogállás megváltoztatása volt. Szerencsére néhány évvel később a minisztérium gyermekvédelmi főosztálya segítségével mégis megszülettek azok a jogszabály-módosítások, amelyekkel elhárult az akadály az alapítvány tevékenysége elől. Az igazi áttörés 2003-ban következett be, amikor a jogszabályalkotás követte a Bölcső Alapítvány és más civil szervezetek már kialakult gyakorlatát, és működési engedélyhez kötötte az örökbefogadási eljárásban való civil részvételt.

Az Alapítvány az elmúlt közel 20 évben folyamatosan „bombázta” a minisztérium család- és gyermekvédelmi főosztályát annak érdekében, hogy a jogalkotó zárja be a „kiskaput”, amely lehetővé tette, hogy a lemondani szándékozó anyák kórházban történt szülési után az egészségügy névtelen dolgozói közreműködésével bárki nyilatkozhatott bárki javára az illetékes gyámhivatalban.

Újabb küzdelem volt az illetékesség ügye, hiszen mind a lemondó anya, mind az alapítvány a titok megőrzése érdekében abban volt érdekelt, hogy a krízisterhes szülésének híre ne jusson el a családhoz vagy lakóhelyi környezetéhez. 2003-tól ez is megoldódott: a terhességét titkoló anya gyám ügye az örökbefogadás engedélyeztetéséig a szülés helyéhez tartozó gyámhivatalnál maradt. Mivel a szülések többnyire Szekszárdon zajlottak, ez is nagyban segítette a titkolt terhességek titkáinak megőrzését.

Újabb problémát jelentett a szülési adatbázisok nyilvánosságának megszüntetése a titkolt terhességek esetében, hiszen mind a babakötvény, mind a védőnői kiértékelés, mind az adó- és a tájkaártya elküldése a várandós anya címére semmissé tette a titkosság megőrzése érdekében kifejtett fáradozásainkat.

Éltünk a szerencsésen megszületett jogszabályokkal, a szülés után azonnal elektronikusan továbbított adatleltári nyilatkozatokat küldünk az illetékes hatóságokhoz. Sajnos az adókártya ügyében mindmáig sikertelenül küzdünk az adóhatósággal.

4. A örökbefogadás gyakorlatának gondjai

4.1. A házaspárok kiválasztása a nyílt örökbefogadásnál

Mivel a jogi háttér csak a nyílt örökbefogadásban való részvételt engedélyezte a civil szervezetek számára, így kezdetektől arra kényszerültem, hogy személyesen is találkozzam azokkal az örökbe fogadni szándékozókval, akik a médianyilvánosság után levélben megkerestek bennünket. Képtelenségnek tartottam, hogy lemondani szándékozó szülő úgy találkozzon az örökbe fogadó házaspárral a gyámügyi nyilatkozat előtt, hogy jómagam nem tudom, kik lehetnek ők. Mivel a kuratórium nem vállalta a házaspárokkal való találkozást, így ezzel a váratlan feladattal egyedül maradtam.

Óriási nyomás szakadt rám, kétségbeesett házaspárok a legváratlanabb időpontokban hívtak, telefonáltak, jöttek a munkahelyemre, sokszor este, a műterem bezárása után, nem ritkán előzetes bejelentés nélkül.

Az alapítvány első két és fél évében nem volt még alkalmassági vizsgálat, bárki jelentkezhetett ezzel a szándékkal. Az örökbefogadás adminisztrációs folyamata alatt elég volt beszerezni a szükséges iratokat, és automatikusan, 1-2-3 hét alatt lezárult az ismételt anyakönyvezéssel az örökbefogadás.

1997 novemberében lépett életbe az örökbe fogadni szándékozók alkalmasságának vizsgálata, ami komoly előrelépést jelentett. Csak évek múlva derült ki, hogy szinte mindenki megkapja az alkalmassági határozatot, tekintet nélkül az örökbe fogadni szándékozók korára, egészségi állapotára, családi helyzetére. Ez a gyakorlat zökkenőmentesen alkalmazható a titkos örökbefogadásnál, ahol két sorszám találkozik csupán, de komoly problémákat okoz a nyílt örökbe adásnál, ahol már a lemondó anya is mérlegel és dönt abban, rábíz-e a gyermekét az örökbefogadásra alkalmasnak nyilvánított házaspárra.

2003-tól az örökbe fogadni szándékozók kötelezően vesznek részt egy jogszabály által előírt, 21 órás, örökbefogadásra felkészítő tanfolyamon. Bár nem „alkalmassági” vizsgával zárult, a kezdetekben ez mégis nagy ellenállásba ütközött a házaspárok részéről, de viszonylag rövid idő után beigazolódott ennek hasznossága.

Régóta érzi minden érintett és szakember, hogy az óraszámot fel kellene emelni 30 órára.

4.2. Az örökbe fogadott gyermek tényének titkolása esetleírásokkal

Az 1995-ös alapítás óta az örökbe fogadni szándékozó szülőkkel folytatott személyes találkozások alkalmával minden esetben megkérdeztem a házaspárokat, hogyan tervezik majd az örökbe fogadás közlését szűkebb-tágabb környezetükben. Kivétel nélkül mindannyian úgy gondolták, semmiképp nem titkolják el, hogy gyermekük örökbe fogadott.

Az első „bölcsős” találkozót már 1996 augusztusában megszerveztük, erre az összejövetelre 24 babát hoztak el szüleik az örökbe adott 28-ból... Már akkor észrevettem, hogy ebben a szűk körben is voltak olyan szülők, akik szinte elbújtak a többiek elől, nem vettek részt a csoportkép-fotózáson, és ezt a magatartást megerősítették azzal is, hogy azóta sem láttuk őket! Meggyőződésem, hogy 18 éves lányaik, fiaik még nem tudják, hogy örökbe fogadott gyermekek! Voltak házaspárok, akik eleinte eljöttek a nyári éves találkozókra, aztán ahogy nőtt a gyermekük, fokozatosan maradtak el. Így 19 év után úgy becsülöm, hogy a Bölcsőnél született gyermekek kb. 15-20%-a előtt mégis eltitkolták örökbefogadottságukat szüleik – egyelőre!

Sok példa volt már arra, hogy a „jóakaró” környezet előbb vagy utóbb felfedte az örökbefogadás tényének titkát az érintett előtt, de a technikai fejlődésnek köszönhetően az internet megjelenése is újabb veszélyforrást jelent a titokként kezelt örökbe fogadásokra.

Sokan megfedkeznek arról, hogy a nyílt örökbefogadásnak nemcsak előnyei vannak. A biológiai szülő is cipeli a terhet jelenlegi vagy későbbi családjá előtt, majd 1-2 évtized után megosztja velük, akik aztán az interneten megkeresik a gyermeket, féltestvért. Ez időzített bombaként robbanhat bármikor az örökbe fogadó családban. Egy ilyen előkészítetlen „felvilágosítás” megtörtént esetekkel igazolhatóan kiszámíthatatlan következménnyel, alkalmanként tragédiával járhat.

Így történt azzal a közel 13 éves kislánnyal, aki karácsony előtt egy héttel az osztálytársai suttogásaiból tudta meg, hogy örökbe fogadták. 18 évesen találkoztam vele – pszichológushoz jár két éve –, megkísérli feldolgozni a becsapottság érzését. Nekem szinte szó szerint a következőket mondta: „Ha 3-4 éves koromban közölték volna a szüleim, hogy örökbe fogadtak, eddigre már bőven feldolgoztam volna!”

Egy 16 éves – a Bölcsőnél örökbe fogadott – kislányt a vér szerinti féltestvére kereste meg Facebook-on szülőanyja segítségével, s bár ő tudta örökbe-

fogadottságát, mégis nagyon felkavarta az eset. Azóta sem tudja igazán a helyén kezelni a lemondó anya közeledésének tényét. Ezt a területet jogszabályokkal lefedni nem lehet, így csak az örökbe fogadó család helyes hozzáállása segíthet a hasonló szituációkban.

Egy házaspár annak érdekében költözött el korábbi lakóhelyéről, hogy ne kelljen feltárni a környezet előtt az örökbefogadást. A hagyományos, évenként megrendezett bölcsős találkozón egy elővigyázatlan újságíró által készített képen szomszédjaik felismerték őket, aminek hatására újabb költözés következett. Azóta nem engedjük meg sem a fotózást, sem a tv-riporterek jelenlétét ezeken a találkozókra, igaz, az említett házaspár sem vesz részt az eset óta a találkozókra.

A Bölcső Alapítványnál örökbe fogadó családok minimum 15-20%-a már bizonyosan olyan helyzetbe kerül, hogy kiszolgáltatottan várja a pillanatot, amikor a környezet, az internet és nem utolsósorban a gyermeki megérzés felfedi a titkot. Egy ilyen szituációban jól már nem tud eljárni, nincs, nem lesz hihető forgatókönyve, legfeljebb alkalmi szerencséje, hogy a gyermeke és közte lévő kapcsolatba évek alatt „beletáplált” szeretet az ő oldalára billenti a mérleget, és örökbe fogadott gyermeke nagyvonalúan túllép szülei sok éven át fenntartott hazugságán. Azonban ez a szerencsés pillanat is csak az első komolyabb konfliktusig tart, és akkor kezdődik a „játszma” újraértékelése.

4.3. Az egyedülálló örökbefogadása nyílt eljárással a Bölcső Alapítványnál

Sokan vádolnak azzal, hogy az alkalmassági határozaton túl is „osztályozom” az örökbe fogadni szándékozókat. A sok-sok száz lemondó anyával folytatott beszélgetés valóban nagyon sok tapasztalattal jár, hiszen számomra az egyik legfontosabb alapelv, hogy a lemondás után a gyámhivatalban mind a lemondó, mind az örökbe fogadó azzal a biztos tudattal hagyja el a hivatalos helyiséget, hogy egyrészt a gyermek jó helyre kerül, másrészt a lemondó anya nem fogja zaklatni az új, befogadó családot.

Mégis előfordult, hogy kérésre már megpróbáltam elfogadtatni egyedülálló örökbe fogadni szándékozó nőt is, sikertelenül. Soha nem felejttem el annak a lánynak reakcióját, akinek szülei hallani sem akartak a nem várt unokáról, maga pedig úgy érezte, segítség nélkül egyedül nem tudja vállalni gyermeke felnevelését. Szó szerint a következőket mondta:

„Zita, egyedülálló anyja most is van a gyermekemnek, én! Azt szeretném, hogy anyja-apja, nagyanja-nagyapja, nagynénik és nagybácsik vegyék körül, ha már én nem vihetem haza.”

A másik megrendítő emlékem annak a harmincvalahány éves – nagyon stabil állásban dolgozó – diplomás értelmiségi nőnek a jelentkezése, aki titkos örökbe fogadással vállalt egyedülállóként egy pici gyermeket. A szándéka azonos volt, mint a többi lemondó anyáé, azzal a különbséggel, hogy ő a korábban örökbe fogadott – immár 4 év körüli – gyermekéről akart lemondani. A személyes találkozás hosszan tartó beszélgetése alatt derült ki, hogy az adoptáció után férjhez ment, házasságában vér szerinti gyermek is született, és így már „feleslegessé vált” a nagyobbik gyermek. Furcsa módon a teljesen kívül álló férj magatartása sokkal empatikusabb volt a gyermek iránt, mint az anyáé, aki korábban valószínűleg minden követ megmozgatott, hogy egyedülállóként örökbe fogadhasson. Nincs információm arról, hogy mi lett a történet vége, nem vállaltam a közreműködést egy „vállalhatatlan” ügyben.

Azt is el kell ismernem, valószínűleg személyes tragédiám is hozzájárul ahhoz, hogy a teljes család számomra az egyetlen lehetséges kiindulópont, hiszen nem voltam még 9 éves sem, amikor édesapámat fiatalon elvesztettük. Édesanyám egyedül nevelt fel bennünket az akkor 6 éves húgommal együtt, megszenvedtük az apa hiányát, hiába kaptunk meg minden segítséget a két nagymama révén is.

Bizonyára lenne olyan lemondó anya, aki esetleg csak sajnálkozásból, szánalomból nyilatkozna egyedülálló javára, szülés után talán nem is a legmegnyugtatóbb testi-lelki állapotában. Ezt a kiszolgáltatott helyzetet soha nem használnám ki, hiszen így is van már olyan középiskolás gyermeke a Bölcsőnek, aki 15 és fél évesen teljesen árva maradt, és legalább tizenötén már így is elvesztették egyik szülőjüket.

4.4. A 40 évnél idősebb házaspárok és a lemondó anyák viszonya nyílt örökbefogadásnál

19 évvel ezelőtt szinte csak a 40-es korosztállyal találkoztam örökbe fogadói körben. Ez is eredményezhette azt a helyzetet, hogy 15 kis- és nagykaszasz már elvesztette egyik szülőjét, hiszen 40 felett voltak már a jelentkezéskor is. Sok éve feltűnt, hogy egyre fiatalabb házaspárok jelentkeznek örökbefogadási szándékkal, így érthető, hogy ők sokkal könnyebben megtalálják a közös hangot leendő gyermekük szülőanyjával.

Nem véletlen, hogy a jogszabályalkotó limitálta az örökbe fogadott és az örökbe fogadó közötti életkor-különbséget: az örökbe fogadott és a fiatalabb örökbefogadó szülő életkorának eltérése maximum 45 év lehet. Az utóbbi évek tapasztalása, hogy igen gyakran jelentkezik olyan házaspár a civil szervezeteknél, ahol a férj évekkal, sokszor egy évtizeddel fiatalabb. A tapasztalati statisztika szerint ezek a házasságok kicsit labilisabbak, de a lemondó anyák is bizonytalanabbnak látják gyermekük sorsát az ilyen „összetételű” új családoknál. Mindannyiunknak fontos az, hogy megnyugtató legyen a találkozás a gyámhivatali nyilatkozat előtt, de a legfontosabb a lemondó szülők megnyugtató az örökbe fogadókat látván. Sokszor hallok beszélgetésben, olvasok fórumokon olyan véleményeket, hogy a lemondó anyának ne legyenek igényei, ne foglalkozzék az örökbe fogadó házaspár életkorával, vagy azzal, hogy egyedülálló, hiszen úgy is lemond a gyermekéről. Aki így beszél, nem érti a nyílt örökbefogadás lényegét: két szülő megnyugtató együttműködése egy újszülött érdekében.

Ha az örökbe fogadóknak nincs egy kedves szavuk sem a 20-25 évvel fiatalabb szülőanyához, az iszonyatosan nehéz, alig kezelhető helyzet. A fent említett szituációk is tükrözik, hogy az örökbe fogadó házaspárok kiválasztásánál nem én vagyok, aki „osztályoz”, hanem maga a helyzet, ahol a főszereplő az újszülött és a lemondó anya, és aki belép melléjük új szereplőként – új családként – a szituációba, az együttműködésre kötelezett.

Másrészt pedig az idősebb házaspárok számára nyitott lehetőség a néhány éves gyermekek örökbefogadása a gyermekvédelmi rendszerből, ahol ezek várnak arra, hogy végre új családba kerüljenek.

4.5. A 6 hetes várakozási idő lehetetlensége

A 2014 márciusában hatályba lépett új Ptk. írja elő azt a lehetőséget, miszerint a szülőanyának az újszülött 6 hetes koráig van lehetősége nyilatkozatát visszavonni, ha helyzete rendeződött, és úgy érzi, mégis tudja vállalni gyermeke felnevelését. Ez nagymértékben az örökbe fogadó házaspárt sodorja kiszolgáltatott helyzetbe.

Maga az élethelyzet eredményezi ezt a kiszolgáltatottságot, hiszen a baba hazavitelével a feleség kénytelen munkahelyét felfüggeszteni, berendezni a babaszobát – a kihelyezéshez friss környezettanulmány is kell –, szünetel az addigi jövedelme, 3-4 hónap múlva lesz csak jogosult a járandóságok felvételére. Ezután kezdődnek az aggodalmakkal tűzdelt

hetek 24 órái, amikor szorongva ugyan, de igyekszik mielőbb szeretettel megalapozni az anya és gyermek közötti kötődés nagyon fontos első időszakát.

A titkos örökbe adásnál eddig is rendelkezésre állt a lemondó anyáknál a 6 hét átgondolási időszak, de ott nem tudhatta, kik lesznek az örökbe fogadók, sőt azt sem tudta, kihelyezték-e egyáltalán már a kisbabát „új” szülőkhöz, vagy még kórházban, csecsemőintézetben vagy átmenetileg hivatásos nevelőszülőknél van gyermeke. Így fel sem merülhet adott esetben a zsarolás lehetősége sem, hiszen semmilyen információja nincs a leendő szülőkről.

Ezzel szemben a nyílt örökbe adásoknál fennáll a zsarolás lehetősége, ahol a gyámhivatalban a lemondási eljárásban a lemondó és örökbe fogadó jelenlétében esetenként a gyámügyes teljes természetességgel olvassa fel a jegyzőkönyv felvétele közben az örökbe fogadó házaspár havi nettó jövedelmét, anyagi viszonyait, az örökbefogadás lelki indítékait, az elhatározás eltökéltségét. Ilyen körülmények között a lemondónak lehetősége van felmérni – beárazni – az új család „áldozatképességét”. Már maga a lehetőség is kockázatos, hiszen a nyílt örökbefogadásnál lemondó anya a hivatal tudta nélkül is kapcsolatba léphet a 6 hetes meggondolási időt megszenvedő családdal.

4.6. A lemondó szülőanya kiszolgáltatottsága

Kevesen gondolnak arra, hogy a várandósság hónapjai alatt is – éppen a titok megőrzése érdekében – milyen nehéz és kiszolgáltatott helyzetben él a szülőanya. Kezdetben szülei, férje vagy munkahelyi kollégái, diáktársai előtt kell titkolnia terhességét. El kell viselnie a kétértelmű, provokáló célzásokat, miközben hétről-hétre takargatnia kell növekvő pocakját, hiszen kirúghatják a munkahelyről, iskolából vagy éppen a szülőkkal, élettárral közös otthonából. Vagy – a számomra legszomorúbb esetek egyikeként – meglévő gyermekét veszítheti el, ha hazaviszi a mástól fogant féltestvért...

Az esetek zömében eleve lemarad az első trimeszterben szükséges vizsgálatokról, és szerencsésnek mondható, ha a második trimeszterben találkozik orvossal, vizsgálatokat végző egészségügyi dolgozókkal. Ekkor hangozhatnak el az első negatív megjegyzések a felelőtlenség emlegetésével, és ez végigkíséri az anyát a szülést követő napokig.

Rengeteg időmbe telt, amíg ezeket a negatív hozzáállásokat sikerült tompítanom. Az anyák sok esetben csak később mesélték el a kórházi szo-

batársak elítélő megjegyzéseit vagy akár a személyzet rosszalló pillantásait.

Kevesen gondolnak arra, hogy milyen – egész életre szólóan nehéz – döntést fontolgat az, aki az alapítványom segítségét kéri! Lehetséges, hogy csak átmeneti segítséget vagy csak együttgondolkodást kér gyermeke jövője érdekében. Nem valószínű, hogy az örökbe adás az egyetlen és legjobb megoldás a születendő babának. Minden egyes esetben alaposan, a hosszú távú hatásokra gondolva körül kell járni az okokat és lehetőségeket, hogy évtizedek múlva is úgy értékelhessük a múltbeli döntéseket, hogy ez volt az adott időszakban a lehető legmegnyugtatóbb elhatározás, amit az örökbe adó szülő hozhatott gyermeke jövője érdekében. Csak ezzel a tudattal lehet kibírni ezt az egész életre kiható lelki terhet.

Ezért fontos tudatosítani a közvéleményben és sokszor az örökbefogadókban is, hogy nem rossz anyák felelőtlen döntéseinek vagyunk tanúi, hanem a krízisterhesek szinte megoldhatatlan élethelyzeteire adott egyetlen lehetséges válasznak. Más megközelítésben: amikor minden döntés rossz, akkor a legkevésbé kedvezőtlen kell választani a megszületendő gyermek érdekében.

5. A civil szervezetek közreműködése a nyílt örökbefogadásnál

Körülbelül 10 évvel ezelőtt az illetékes gyámhivatalokban működési engedélyhez kötötték a civil szervezetek örökbe adásban való közreműködését. Ezzel párhuzamosan és ettől teljesen függetlenül bárki bárkivel bemehetett az anya lakhelye szerinti illetékes gyámhivatalba nyilatkozni a lemondásról és ezzel párhuzamosan az örökbefogadásról. Így teljesen értelmetlenné és nevetségessé vált az, hogy a bejegyzett civilek csak engedéllyel lehettek jelen, míg az ilyen-olyan közvetítők által „kézen-közön” létrejött kapcsolatok ugyanúgy nyilatkozhattak egymás javára.

Évekig kértük ennek a helyzetnek a megszüntetését, de a megoldás 10 évig húzódott. 2014 márciusától végre az új Ptk.-ban ezt is szabályozták, de érdemben nem változott semmi. Ez alatt a 10 év alatt olyan szinten intézményesült, rögzült ez a gyakorlat, hogy talán megkockáztathatom, virágzik a gyermekkereskedelem ezen a téren, hiszen ellenőrizhetetlen, hogy az alkalmi kapcsolatok résztvevői között hol és milyen nagyságrendben jelenik meg ellentételezéseként a pénz. Engem már az is megdöbbenített, hogy örökbe fogadni

szándékozó házaspárok ügyvédi irodákon keresztül jelentkeztek, pontosabban fogalmazva az ügyvéd jelentkezett a gyermek után érdeklődő megbízóit képviselve. De az már igazán a helyzet tarthatatlanságát bizonyítja, hogy lemondani készülő szülőanyák hirdetik magukat az erre a célra létrejött honlapon a feltételeket homályos vagy egyáltalán nem homályos utalásokkal megfogalmazva, ugyanitt örökbe fogadni szándékozók saját kiváló anyagi helyzetüket ecsetelve keresik annak a szerencsés vagy szerencsétlen lemondani szándékozó anyja kapcsolatát, aki szeretné „igazán jó helyre” örökbe adni a gyermekét. Az pedig a csúcsok csúcsa, hogy az új Ptk. által megfogalmazott civil szervezeti részvételt kijátszva vagy megkerülve hozzáteszik: a *civil szervezeti részvétel megoldott vagy megoldható*. Ez azt is jelenti, hogy már erre szakosodott civil szervezetek is létrejöttek – ami nem lenne még baj –, de működési engedélyt is kaptak, ne kutassuk, milyen indítatásból. Nem jogszabály-alkotási, hanem jogalkalmazási kérdés, hogy vajon megmaradhat-e azoknak a civil szervezeteknek a működési engedélyük, amelyek nyíltan vállalják a közreműködést a fentebb említett, kórházi vagy ügyvédi irodai segítséggel létrejött örökbefogadásokban.

6. Jogszabály-alkotási hiányok

A Bölcső Alapítvány fennállásának csaknem 20 éve alatt folyamatosan jogszabály-alkotási javaslatokkal élt a mindenkori minisztériumi főosztály segítségét kérve annak érdekében, hogy az örökbefogadási eljárás rugalmasabb, gördülékenyebb, emberségebbé lehessen. Ha mérleget vonunk, meg kell állapítanunk, hogy a civil szervezetek közreműködése az örökbefogadási eljárásban már legális, ugyanakkor számos téren továbbra is fennáll a finomítás szükségessége az anya- és gyermekvédelem területén.

Írásom végén mindenféle korrekció és utólagos javítás nélkül helyezek el az elmúlt egy évtizedben tett – és az illetékes főosztályhoz eljuttatott – javaslatainkból néhányat, reménykedve, hogy azok egyszer megvalósulhatnak.

6.1. Az örökbe fogadott és az örökbe fogadó közötti életkor különbsége

„Az örökbe fogadó személyére vonatkozó szakasz bekezdéseiből hiányzik az örökbe fogadott és az örökbe fogadó közötti életkor maximálása. A ko-

rábbi szabályozás – és az európai gyakorlat – érthető módon szigorúbb, hiszen sem a nyílt, sem a titkos örökbefogadásnál nem lehet cél figyelmen kívül hagyni az újszülött gyermek azon érdekét, hogy családjogi döntéssel az életkorához korban közelebb állók lehessenek örökbe fogadó szülei. A rokon és vérszerinti örökbefogadásnál ennek a szigorításnak valóban nem kell működnie. A 2003-as szabályozás a korkülönbséget 45 évben határozta meg, ami az európai általános gyakorlathoz képest 5-10 évvel magasabb szám. A javasolt életkori különbség: 40 év. Megfontolandó, hogy ez a korkülönbségi előírás a feleségre vonatkozzék, követve az emberi természet biológiájának nagy átlagát.”

6.2. A civil szervezetek adattovábbítási kötelezettsége

„2011. január 1-jétől a Gyvt. módosítása a közhasznú civil szervezeteket többféle – a működést engedélyező szerv számára továbbítandó – adatlap kitöltésére kötelezi. Ezen adatok egy része a terhességüket titkoló szülők számára továbbra is a „titkolandó” tartományban tartandók, hiszen éppen ezért kérik a civil szervezet segítségét. Ami az adatokból fontos és megőrzendő, az az illetékes gyámhivatalból egyszerű továbbítási kötelezettséggel begyűjthető. A civil szervezetek ilyen módon történő teljesen felesleges adminisztrációra kötelezése az érdemi munkától rabolja el az időt. (Értelemszerűen a civil szervezet sem jut sokszor több információhoz a terhes anyáknál, mint amennyi a lemondásnál a gyámhivatal előtt kiderül.) Az adatok örökbefogadókra vonatkozó része pedig a szülők alkalmassági határozatában szintén a rendszerben van a gyámhivatal és a TEGYESZ által. Ha valaki például 4-5 civil szervezetnél is jelentkezik a TEGYESZ-en kívül – megteheti –, akkor 5-6 szervezet adminisztrálja ugyanazt az egy házaspárt, és küldi az adatokat a minisztériumba.”

6.3. A krízisterhesek anyaoththona

„A jogszabályi háttér nem ismeri a krízisterhesek anyaoththona fogalmát. Ezért a családonthonok működési engedélyét kiadó jogalkalmazó kénytelen a 12-40 fő ellátását szabályozó jogi anyag előírásait lefordítani a kis létszámú krízisoththonokra. Ezt eddig még nem sikerült megfelelően megoldaniuk.

Évente 60-70 krízisterhes kéri a segítségünket, de a terhesek egy része veszi csak igénybe az anyaotthonunkat, hiszen más módon is meg tudják oldani lakhatásukat a szülésig. Az anyaotthon kihasználtsága teljesen ingadozó, vannak hónapok, amikor 5-6 fő veszi igénybe – gyerekkel vagy gyerek nélkül – az otthont, más időszakban pedig csak 2-3 terhes tartózkodik a lakásban. A kihasználtság átlaga az év 365 napjára vetítve 3 fő körüli a hosszú évek tapasztalata szerint. Ha ezt a ténytet szembeállítjuk a jogszabályban meghatározott 5-6 fős alkalmazotti állománnyal, azonnal kitűnik a jogalkalmazás élet-szerűtlensége az egészséges, életerős, állandó kórházi ellenőrzésben, terhesgondozásban részesülő terhes anyáknál. A szociálmunkás-jelenlét, az egy fő rész-munkaidős gondozó és az időszakos pszichológusi gondozás az elmúlt 16 év tapasztalata alapján ele-gendő a normális működéshez.”

6.4. Az egyszeri anyasági segély racionális folyósítása

„Az egyszeri anyasági segély – 65 000 Ft – csak a szülés után vehető fel, és csak akkor, ha mini-mum 4 alkalommal a szülőanya terhesgondozá-son részt vett. Amennyiben a szülőanya a lemondás mellett dönt, a jogszabály nem teszi lehetővé számára a segély felvételét. (Az örökbefogadók viszont megkaphatják, akik többnyire nincsenek ráutalva erre a támogatásra.) Ha valóban segíteni kívánjuk a szülőanyát abban, hogy ne az abortusz legyen számára a megoldás, hanem a magzat kihordása, akkor a 24. és 40. hét között ezt az összeget négy-öt havi bontásban igénylés esetén előre folyósíthatná az állam a terhesgondozáson részt vevő rászoruló terhesnek, hogy az anya ne-héz helyzete ne befolyásolja károsan a megszülető gyermek egészségét.”

6.5. Az örökbefogadásra felkészítő tanfolyam időtartama

„Az elmúlt 4 év gyakorlata egyértelműen bizonyí-totta, hogy a tanfolyam – a fenti felsorolásra való tekintet nélkül – nagyon hasznos volt az örökbe fogadni szándékozók számára, az ezzel szembeni megjegyzések még szórványosnak sem mondhatók. Ami pedig a személyiségi jogokat illeti: mind a nyílt, mind a titkos örökbefogadásnál a pszicholó-

gia, a társadalomlélektan, a családterápia a nyíltsá-got tartja e folyamat legfontosabb elemének.

Ha itt a személyiségi jog szerepet játszhat, az már önmagában megkérdőjelezi az örökbe-fogadási szándék mélységét, átgondoltságát. A csoportos foglalkozások a tanfolyam keretében megerősítették az örökbefogadási szándékokat, és semmilyen módon nem sértették meg a szemé-lyiség határait. Együttműködő közösségek jöttek létre, átvéve az állami intézményrendszer szerepét.

Ezért a tanfolyami struktúra kihagyása a tervezetből ennek a jól működő támogató mód-szernek az eldobását jelenti ahelyett, hogy a 21 órás tanfolyami kötelezettséget legalább 30 órára növelné az eredményesség érdekében.”

6.6. Az utánkövetés idejének növelése

„Bár a 2014 márciusában életbe lépett Ptk. már előírja az utánkövetést, a korábbi tervezetektől eltérően nem öt, hanem csupán egy év lett a köte-lező gyakorlat. Az az ajánlás, amelyben öt év szere-pel, már nem kötelezi semmire az örökbe fogadó házaspárokat.

Úgy gondolom, hogy a segítségre, a taná-csokra éppen akkortól volna szükség, amikor a gyer-mek már közösségbe kerül, és az ezzel kapcsolatosan felmerülő újabb problémák, kérdések megoldása nehézséget okoz az örökbe fogadó szülőknek. Külö-nösen az óvodai időszak második felében, amikor a gyermek a maga szintjén már megértheti az örökbe fogadottság első gondolatait. Az utánkövetésre tehát leginkább a 4. és 5. életév között lenne szükség, amikor a gyermek az életkori sajátosságainak meg-felelően kezdi elemi szinten megérteni speciális, a társaitól jelentősen eltérő helyzetét, és erre építheti éntudatát és a »stratégiát«, amellyel nagyobb sérü-lések nélkül meghatározhatja a saját helyét a család-ban és a közösségben.”